

Тема 2. КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА ЗА ПЕРШИХ КНЯЗІВ

КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА ЗА ПЕРШИХ КНЯЗІВ

1. Київ та об'єднання навколо нього східнослов'янських земель

Найбільшими містами східних слов'ян були Київ (столиця полянського племінного союзу) та Новгород (політичний центр ільменських словен). Саме вони стали у майбутньому важливими об'єднавчими центрами східних слов'ян. На території України існували такі союзи племен (славинії): бужан і волинян, полян і уличів, тиверців і деревлян, білих хорватів і сіверян. Поступово союзи племен перетворювались у племенні князівства – територіальні політичні союзи державного типу. Одним із найсильніших на той час було слов'янське плем'я полян, градом яких був Київ. У «Повісті минулих літ» літописець Нестор про заснування Києва розповідає: «Коли ж поляни жили особно і володіли родами своїми, – бо й до сих братів існували поляни і жили кожен із родом своїм своїх місцях, володіючи кожен родом своїм, – то було [між них] три брати: одному ім'я Кий, а другому – Щек, а третьому – Хорив і сестра їх – Либідь. І сидів Кий на горі, де нині узвіз Борич а Щек сидів на горі, яка нині зветься Щековицею, а Хорив – на третій горі, од чого й прозвалася вона Хоривицею. Зробили вони городок [і] на честь брата їх найстаршого назвали його Києвом, і був довкола города ліс і бір великий, і ловили вони [тут] звірину. Були ж вони мужами мудрими й тямущими і називалися полянами. Од них ото є поляни в Києві й до сьогодні». Літописи подають доволі уривчасті відомості про князів, які в IX ст. очолювали східнослов'янські племінні союзи. Найвідомішими представниками є князі Аскольд та Дір. За літописною версією вони були варягами за походженням. Частина сучасних вчених вважає Аскольда і Діра представниками місцевої династії, заснованої легендарним Кием. Князь Аскольд – був одним із найвизначніших діячів раннього європейського Середньовіччя, який уславився своїми військовими походами. У 852–853 рр. руські дружини на прохання мешканців Кахетії у Східній Грузії брали участь у відсічі арабського наступу в Закавказзя. У 864 р. руські воїни з'явилися біля міста Абесчун на південному березі Каспійського моря. Проте найвідомішим став похід руської дружини на Константинополь 860 р. Тоді Візантія змушена була сплатити відкуп київському князю. З князем Аскольдом пов'язують першу спробу запровадження християнства на Русі. Візантійські джерела датують цю подію 866 р. Іншим осередком східнослов'янської державності

була Славія, існування якої пов'язують з ільменськими слов'янами на півночі. Їх столярним градом була Ладога. Літопис оповідає, що 859 року варяги прийшли з-за моря, брали данину з «чуді, із словен і з мері, і з весі, кривичів». 862 року ці племена вигнали варягів «за море», але не змогли організувати свою владу і закликали інших варягів, щоб її організувати. Прибули три брати: Рюрик, Синеус і Трувор. Рюрик став князувати у Словенському князівстві (Новгороді), Синеус – у Білоозері, Трувор – в Ізборську. Після смерті братів Рюрик став єдиновладним князем, об'єднавши під своєю владою північні слов'янські племена словенів, кривичів та фінські – мері, весь, мурому. Літописи повідомляють, що перед своєю смертю Рюрик передав правління своєму родичу Олегу і доручив йому малолітнього сина Ігоря. Поряд із цим є відомості, що Ігор був сином Олега. 882 року Олег із великим військом рушив на південь, завоював Смоленськ, Любеч та інші землі, нарешті, підступно вбивши Аскольда та Діра, захопив Київ. Так, відбулось об'єднання північних та південних руських земель Олегом.

2. Князування Олега Віщого (882–912)

Князь Олег за кілька років у результаті численних війн і походів підкорив своїй владі племена полян, древлян, сіверян, радимичів. Отож, Київ став політичним центром, навколо якого об'єдналася значна частина східнослов'янських племен. Одним із важливих заходів Олега були дії, спрямовані на захист держави від нападів сусідів, зокрема й варягів. Цій меті слугувала данина варягам у триста гривень на рік – «заради миру», яка виплачувалася до смерті князя Ярослава I Мудрого. Це був своєрідний договір про «мир і дружбу». У такий самий спосіб (данина 10 тис. марок) Олег порозумівся з уграми, які проходили через землю Русі на Захід. Компенсацією за ці матеріальні витрати стала данина, яку Візантія виплачувала Русі «заради миру» за договорами з часів Аскольда. У Повісті минулих літ описано похід Олега на Царгород 907 року. Значна частина істориків вважає його легендарним, оскільки він відсутній в інших джерелах. Відомості про цей похід можуть базуватися на поході 860 року Аскольда і Діра, або на пізніших походах Ігоря. 911 року було підписано новий, значно вигідніший і ширший договір. Було укладено і воєнні угоди. Цікаво, що Олег на знак перемоги прибав щит на воротах Царграда (так слов'яни тоді іменували Константинополь).

Мал. 1. Олег біля кісток коня. Ілюстрація до «Піснь про віщого Олега» О. С. Пушкіна.

3. Князювання Ігоря (912–945 рр.)

Після смерті Олега київський престол перейшов до сина Рюрика Ігоря. У 903 р. Ігор одружився із псковитянкою Ольгою. Як і його попередник, він утверджував свою владу, здійснюючи походи на сусідні племена, Візантію, хозар. Перш за все він приборкав непокірних древлян, приєднав землі тиверців та уличів між Дністром і Дунаєм. Двічі ходив на схід: 913 року за угодою з хозарами пройшов до берегів Каспійського моря і дістався Баку, руйнуючи і грабуючи все на своєму шляху. 943 року ходив на багаті мусульманські міста Кавказу, де захопив велику здобич. У роки князювання Ігоря на кордонах Київської Русі вперше з'явилися печенізькі племена. 915 року вони уклали договір з Києвом і відкочували до Дунаю, однак 930 року порушили угоду і почали напади. У 30-ті роки X ст. економічна, військова і політична міць Русі продовжувала зростати. Русь посилює свої намагання міцно утвердитись у Причорномор'ї, а також на східних торговельних шляхах, особливо у Приазов'ї, Поволжі, Закавказзі. Але найбільші зусилля руські керівники спрямовують на боротьбу проти Візантії. На початку 40-х років X ст. імперія припинила виплату Русі щорічної данини і 941 року починається війна. Ігор організував похід на Візантію великої флотилії, однак у морській битві біля Константинополя греки використали пальну суміш – «грецький вогонь», яким спалили багато човнів і примусили слов'ян відступити. Після цієї невдачі Ігор організував новий похід 943 року, однак

імператор Візантії запропонував мир і відновлення виплати данини. Русичі отримали дари і від Дунаю повернули додому. 944 року було укладено новий русько-візантійський договір, який увібрав в себе статті угод 907 і 911 років. Однак умови торговельної діяльності руських купців були погіршені. Загинув Ігор 945 року під час спроби вдруге зібрати з древлян данину. Така форма збирання, відсутність законодавчо встановлених розмірів податку призводили до того, що в населення часто забиралося майно, руйнувалося господарство. У країні загалом, а надто у волелюбних древлян та інших племен, зростало невдоволення. Древляни влаштували під Іскоростенем засідку, в якій загинули Ігор і його невелика дружина (військо).

4. Князювання Ольги (945–964 рр.)

Після смерті Ігоря залишився малий син Святослав, і правління державою перейшло до його матері, княгині Ольги. Вона стала правителькою величезної, ще не впорядкованої держави, де вибухали повстання проти центральної влади. Ольга жорстоко розправилася з древлянами, спаливши їхнє головне місто Іскоростень. Частина жителів було вбито, інших — перетворено на рабів. Та жорстока розправа була законною кривавою помстою, традицією тих часів. Ольга в основному зосередила свою увагу на вдосконаленні внутрішньої політики. Щоб уникнути нових повстань, вона встановила чіткі розміри данини — уроки. Відбулися зміни в механізмі стягнення данини з населення. Ольга організувала спеціальні укріплені місця — погости, в яких перебували її представники. Данина завозилась на погости, а звідти відправлялась до Києва. Податки за часів Ігоря та Ольги сплачувалися переважно хутром, а грошовою одиницею була «куна» — шкурка куниці. В зовнішній політиці Ольга орієнтувалась на мирні, дипломатичні методи досягнення цілей. Вона здійснила у 957 р. поїздку в Константинополь на чолі великої мирної делегації. Під час цього візиту Ольга та її оточення прийняли християнство. Але християнство на цей час ще не стало державною релігією. Київська Русь залишалась язичницькою.

Мал. 2. Посольство княгині Ольги в Константинополі (фреска в Софії Київській).

Мал. 3. Хрещення Ольги в Царгороді. Мініатюра з Радзивіллівського літопису.

Після відвідання Константинополя за свідченнями західноєвропейських джерел (Гільдесгаймські аннали) 959 року Ольга відправила посольство до німецького короля Оттона I, з запрошенням на Русь єпископа і священників, на що король погодився і надіслав єпископа Адальберта. З перебуванням місії Оттона у Києві пов'язують ротонду X ст., рештки якої виявлені археологами в межах так званого «города Кия». Посольство 962 року зазнало невдачі, і сам єпископ ледве врятувався на зворотному шляху. У цій події дослідники вбачають як коливання між Римом і Константинополем у виборі віри, так і далекоглядну політику тиску на Константинополь, яку перед тим проводили

Моравія і Болгарія, щоб домогтися найвигіднішого входження до церковної організації східної церкви.

Мал. 4. Київська держава за князювання Ольги та Святослава.

5. Князювання Святослава Хороброго (964–972 рр.)

У 964 р. на чолі держави стає Святослав, який славився своїми військовими походами. Він розпочав князювання походами на Оку та Волгу у 964–965 рр. Пройшовши землю в'ятичів, він завдає удар по союзниках Хазарії, об'єднаннях волзьких болгар та буртасів (мордви), а потім розбиває Хозарський каганат. Далі руси пішли на Північний Кавказ, де перемогли ясів

(осетинів) і касогів (черкесів), а потім рушили на Каспій і зруйнували Семендер. Святослав також зміцнив своє панування на Тамані, де згодом виникає князівство Тмутараканське. Після переможного походу на Схід він підкорив в'ятичів і, загалом, завершив об'єднання всіх племен східних слов'ян у єдиній державі. Внаслідок походу 964–965 рр. Русь розгромила великий Хазарський каганат, що дало можливість закріпитися у межиріччі Волги і Дону. Русичі захопили Саркел 965 року і перейменували його у Білу Вежу. Однак поразка цієї країни, що три століття стримувала навалу зі Сходу, призвела до небажаних наслідків: було відкрито шлях кочовикам на захід. Від цього часу господарями південноруських степів до річок Сули і Рось стали печеніги, що блокували торгові шляхи до країн арабського Сходу. Зовнішньополітична активність Святослава I Хороброго турбувала Константинополь, і візантійська дипломатія потайки намагалася зіштовхнути Русь із одним із її сильних сусідів, зокрема Болгарією. Це була традиційна політика імперії: нацькувати одних варварів на інших. Святослав погоджується допомагати візантійцям у війні з Болгарським царством. 968 року починається перший балканський похід Святослава. У битві під Доростолом болгари зазнали поразки, руські війська оволоділи багатими придунайськими містами і захопили Східну Болгарію. Резиденцією руського князя стає місто Переяславець. Там, як він казав, «усі добра сходяться: із греків – паволоки, золото, вина й овочі різні, а з чехів і з угрів – срібло й коні, із Русі ж – хутро і віск, і мед, і невільники». Однак, 969 року, довідавшись про облогу Києва печенігами, Святослав змушений повернутися в Русь. Розбивши печенігів, він проводить деякі заходи щодо зміцнення управління державою: посадив на Київському столі старшого сина Ярополка, у Древлянській землі – Олега, в Новгороді – Володимира. Цим було покладено початок державній реформі, внаслідок якої Русь поступово ставала володінням однієї князівської династії.

Мал. 5. Зустріч Святослава I Хороброго з візантійським імператором
Іоанном I Цимісхієм на березі Дунаю.

Сам Святослав 969 року повертається на Дунай і починається його другий Балканський похід. Коли київський князь здобув низку перемог, Візантія різко змінила свою політику, і сам імператор Іоанн I Цимісхій пішов із величезним військом вибивати свого недавнього союзника з Болгарії. Почалася завзята боротьба. У низці битв візантійців було розбито. Однак в останній, одній із найбільших, битві під Аркадіополем руське військо зазнало поразки. Після кількох місяців виснажливої боротьби знесилені сторони перейшли до переговорів і підписали договір, за яким війська Святослава дістали можливість почесно відійти у свою країну. Поряд із цим Русь відмовлялася від претензій на візантійські володіння в Криму та на Дунаї. Договір 971 року відновлював дію угод 907 та 944 рр., у результаті чого Русь повернулася до мирних і союзних відносин з Візантією. Під час повернення до Києва у 972 р. біля дніпрових порогів на розпорошені, ослаблені сили русичів напали печеніги, яких очолював князь Куря. Подробиці останнього бою Святослава Ігоревича історії невідомі: біля порогів разом з ним загинули всі його дружинники. Існує легенда, що Куря з його черепа зробив святковий кубок з якого частував найшанованіших гостей. Після смерті Святослава між його синами почалась міжусобна боротьба, в якій переміг Володимир. Таким чином, завдяки політиці Олега, Ігоря, Ольги та Святослава відбулося

об'єднання східнослов'янських племен у єдину державу – Київська Русь, яка посіла чільне місце на міжнародній арені Європи.

Основні терміни, поняття, імена

860 р. – перша невдала спроба запровадження християнства на Русі.

882 р. – захоплення князем Олегом Києва та об'єднання Новгородської та Київської землі у єдину державу - Київську Русь.

907 р. та 911 р. – успішні походи князя Олега на Константинополь, які закінчились підписанням вигідних торгівельних договорів.

945 р. – повстання древлян та вбивство князя Ігоря.

964–965 рр. – знищення князем Святославом Хазарського каганату.

Ізгой – особа, поставлена поза своєю соціальною групою.

Асиміляція - злиття одного народу з іншим.

Віче - народні збори дорослого чоловічого населення у давніх слов'ян, де вирішувалися громадські та державні справи.

Верв – сільська громада на Русі.

Грецький вогонь - набой з горючою сумішшю, які за допомогою катапульти перекидалися на кораблі ворога.

Дитинець - укріплена частина городища, в якій проживав князь із сім'єю та його оточення. Аналог замку.

Дружина - постійний військовий загін давньоруського князя.

Полюддя - круговий об'їзд підвладних князеві земель, з яких він збирав данину власноруч. Розмір данини не був визначений конкретно, що давало простір для зловживань, які спричиняли повстання.

Регент - тимчасовий правитель держави на час неповноліття монарха.

Сепаратизм - прагнення до відокремлення частини держави і створення нового державного утворення.

Тіун – у Київській Русі господарський управитель князя.

КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА ЗА ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО ТА ЯРОСЛАВА МУДРОГО

1. Міжусобна боротьба синів Святослава

Після смерті в 972 р. князя Святослава I князівство було поділено між його синами на три частини. На Київському столі сидів Ярополк, у Древлянській землі – Олег, в Новгороді – Володимир. Між ними згодом розгорілася міжусобна війна. Володимир, рятуючись, втік до свого дядька в Швецію, де набрав з Добринею варязьке наймане військо і повернувшись 978 року до Новгорода, почав війну проти київського князя. Володимир захопив місто Полоцьк, перебивши сім'ю варязького правителя міста Рогволода. Його дочку Рогніду, засватану за Ярополка, він насильно взяв за дружину. Таким способом було «узаконено» приєднання Полоцького князівства. Потім з великим варязьким військом Володимир обложив Київ, де замкнувся Ярополк. Згідно з літописом слуга Ярополка по імені Блуд, підкуплений Володимиром, змусив Ярополка утекти в маленьке містечко Родня, залякавши заколотом киян. У Родні Володимир заманив Ярополка на переговори, де двоє варягів «підняли його мечами попід пазухи». Вагітну дружину Ярополка, колишню грецьку черницю, Володимир взяв у наложниці. За літописом Володимир вокняжився у Києві 980 року. Згідно з найранішим Житієм Володимира монаха Якова («Пам'ять і похвала князю Володимирі», 2-га половина XI століття) це сталося 11 червня 978 р.

2. Князювання Володимира Великого (980–1015 рр.)

В період правління Володимира Великого закінчилось формування території Київської Русі. Він повернув захоплені поляками західні землі хорватів і дулібів. В цьому регіоні князь заснував нове велике місто – Володимир Волинський. Була відновлена влада Києва над княжіннями радимичів і в'ятичів. Київська Русь за Володимира перетворилася на найбільшу європейську державу. Її кордони простягалися від Карпат до

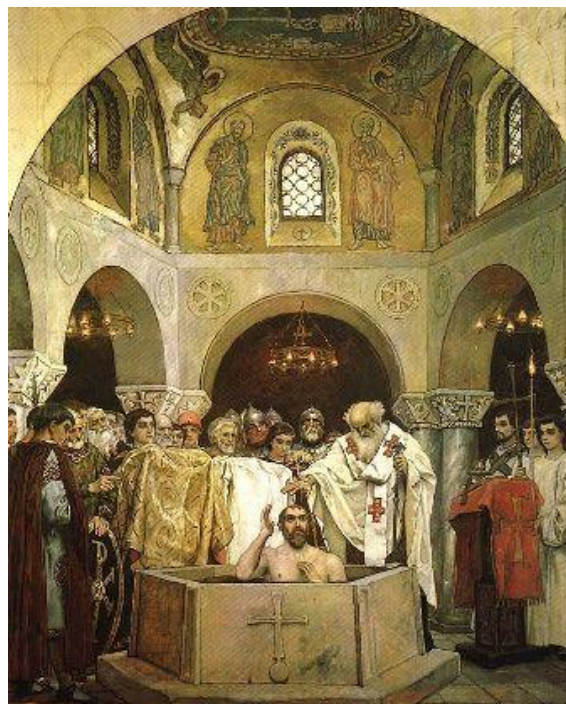
Волги, від Балтики до Чорного й Азовського морів. Найбільшим здобутком Володимира Великого було введення християнства, як державної релігії у 988 р. Хрещенню Русі передували такі події. Візантійський імператор звернувся до Володимира за військовою допомогою, щоб придушити збройний заколот в імперії. Володимир погодився за умови, що імператор віддасть йому за жінку свою сестру Ганну. Посвоячення з імператорською династією було в той час надзвичайно почесним. Візантійський уряд висунув зустрічну вимогу: царівна вийде заміж лише за християнина. У 988 р. Володимир і його дружинники охрестились. Літописець повідомляє, що сталося це в захопленому Володимиром Корсуні (Херсонесі). Тут же відбулись заручини з візантійською царівною. Згодом Володимир охрестив киян у р. Дніпрі.

Запровадження християнства мало величезне значення для подальшого розвитку країни.

- По-перше, значно зріс міжнародний авторитет Київської Русі, покращились стосунки з іншими європейськими країнами, більшість з яких вже прийняли християнство.
- По-друге, християнство, як єдина державна релігія об'єднувала населення Київської Русі; зміцнився авторитет київського князя.
- По-третє, запровадження християнства дало поштовх для розвитку культури.
- По-четверте, одруження Володимира Великого з сестрою імператора закріплювало право верховної князівської влади в Київській Русі за родом Рюриковичів.

Мал. 1. Володимир Великий.

Мал. 2. Хрещення святого князя Володимира. Фреска у Володимирському соборі Києва.

Володимир також провів адміністративну реформу. Він замінив племінних князів своїми синами. Відтепер представники династії Рюриковичів правили не тільки в столиці, але й в регіонах. Були обмежені повноваження місцевої знаті, її прагнення від'єднатись від Києва. Для зміцнення обороноздатності країни була проведена військова реформа. Для збільшення чисельності постійного війська князь роздавав дружинникам землі за службу у феодальне володіння. Інший напрямок діяльності Володимира – укріплення південного кордону для захисту від нападів печенігів. З цієї метою була створена система фортець вздовж річок Трубіж, Сула, Стругна, які згодом розрослися у міста. Володимир почав карбувати власну монету – златники і срібники. На одній стороні монети було зображено князя, на іншій – князівський знак (тризуб). Карбування власної монети свідчило про могутність правителя, підіймало міжнародний авторитет держави та пожвавлювало торгівлю та розвиток економіки. Після смерті Володимира Великого впродовж 1015–1019 рр. тривала боротьба між його синами за верховну владу.

Мал. 3. Златник Володимира Великого.

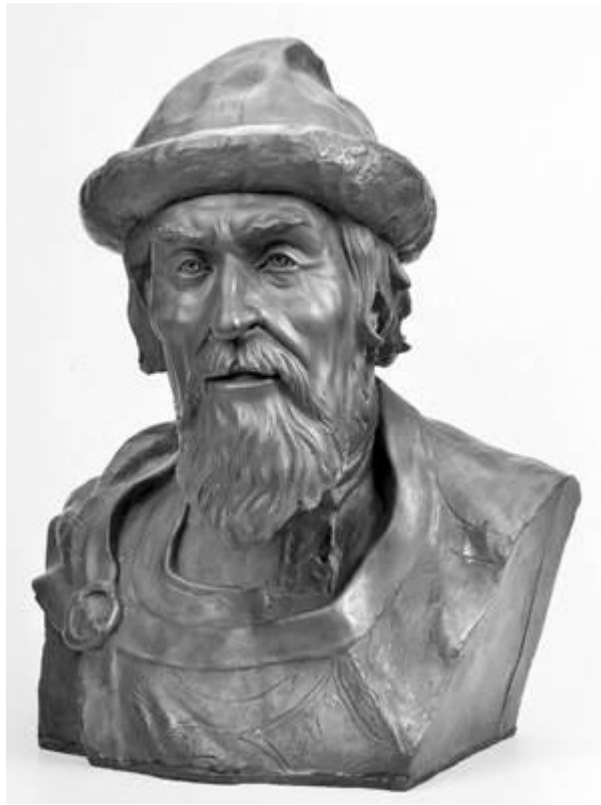
3. Міжусобна боротьба після смерті Володимира Великого

Після смерті Володимира Великого 15 липня 1015 р. його син Святополк виявився ближчим від усіх інших братів до Києва і без особливих труднощів вступив на престол. Протягом того ж року були вбиті три зведених брати Святополка – Борис, муромський князь Гліб і древлянський Святослав. «Повість минулих літ» звинувачує Святополка в організації вбивства Бориса і Гліба, які при Ярославі були прославлені як святі мученики і були рідними синами батька вбивці. Згідно з літописом, Святополк послав вишгородських мужів убити Бориса, дізнавшись, що брат ще живий, велів варягам добити його. Гліба він, згідно з літописом, закликав ім'ям батька до Києва і послав людей вбити його по дорозі. Святослав загинув, намагаючись втекти від убивць до Угорщини. Однак, існують і інші теорії з цього приводу. Зокрема, скандинавська «Сага про Еймунда» згадує про війну між конунгом Ярisleйфом (Ярославом) і його братом Буріслейфом, де Ярisleйф наймає варягів для боротьби з братом і в підсумку перемагає. Ім'я Буріслейфа багатьма ідентифікується з Борисом, але за іншою версією це ім'я короля Болеслава Хороброго, яким сага називає його союзника Святополка, не розділяючи їх. Також, хроніка Тітмара Мерзебурзького, в якій розповідається, як Святополк утік до Польщі, часто інтерпретується на користь його невинності, тому що в ній немає згадки про князювання Святополка в Києві (що, однак, суперечить існуванню монет Святополка) і яких-небудь дій проти Бориса і Гліба. Наприкінці правління Володимира Великого, Ярослав також відмовився сплачувати щорічну данину Києву, що становила 2000 гривень, і виступив проти свого батька походом. Під час приготування до походу, Володимир помер. Після смерті свого батька

Володимира в 1015 році Ярослав I Мудрий в жорстокій боротьбі за київський престол розбив війська Святополка біля Любеча (1016 р.) і посів київський великокняжий престол, але 1018 року під натиском польських військ короля Болеслава I, яких взяв собі на допомогу Святополк, мусив покинути Київ і утік до Новгороду. Після остаточної перемоги в битві над річкою Альтою 1019 р. Ярослав Мудрий став Великим київським князем.

4. Правління Ярослава Мудрого (1019–1054 рр.)

Прагнучи об'єднати всі руські землі під своєю владою, Ярослав Володимирович вів боротьбу проти свого брата Мстислава Володимировича, князя тмутороканського і чернігівського. Після битви, яку Ярослав програв, під Лиственем біля Чернігова 1024 року. Ярослав мусив поступитися Мстиславові Чернігівщиною і всіма землями на схід від Дніпра, крім Переяславщини. Згодом, після укладеного 1026 року у Городку під Києвом миру, почалося порозуміння і співпраця між братами. Так, в Київській державі тривав період дуумвірату (1019–1036 рр.). Ярослав Мудрий допомагав Мстиславові у боротьбі з касогами і ясами у 1029 році, поширивши свої володіння до Кавказьких гір; а Мстислав – у скріпленні й поширенні держави Ярослава I Мудрого на захід від Дніпра. 1030 року на півночі Ярослав зайняв землі між Чудським озером і Балтикою і там заснував м. Юріїв, у 1030–1031 рр. війська Ярослава і Мстислава відвоювали Червенські городи, які 1018 року захопив Болеслав I. Тоді ж Ярослав здобув від королівства Польського смугу землі між ріками Сяном і Бугом; там збудовано міста Ярослав і Белз.

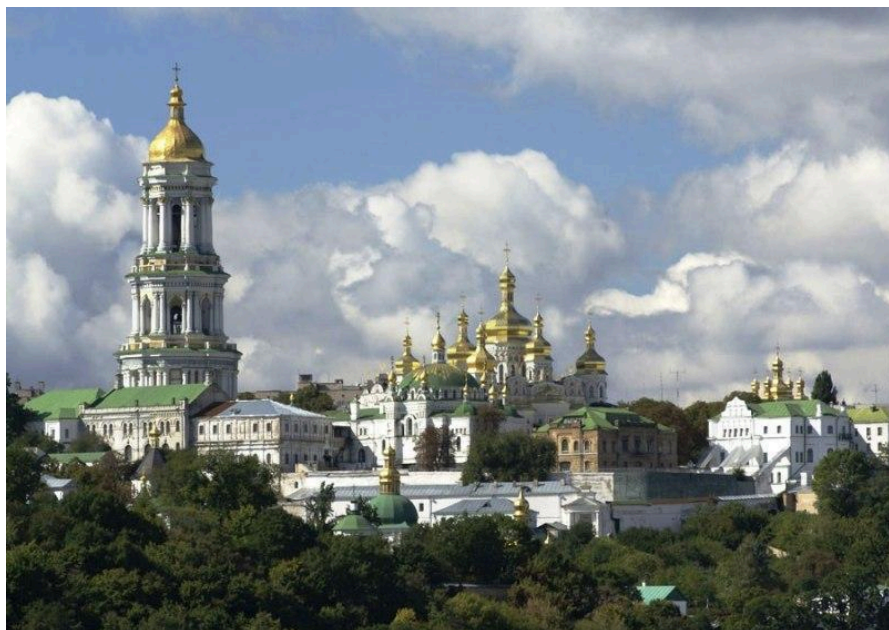
Мал. 4. Ярослав Мудрий.

Після смерті Мстислава у 1036 році Ярослав об'єднав під своєю владою лівобережні землі, ставши єдиним володарем могутньої Київської держави, окрім Полоцького князівства, яке виділено Володимиром Святим в уділ роду Ізяслава. 1036 року, за літописом, Ярослав Мудрий розгромив біля Києва печенігів. У 1038–1042 рр. Ярослав вів успішні походи проти литовських племен – ятвягів, проти Мазовії, проти прибалтицько-фінських племен ямь і чудь. 1043 року він підготував під проводом свого сина Володимира і воєводи Вишати похід на Візантію, який закінчився поразкою, багато воїнів потрапило в полон чи загинуло. Щоб охороняти свою державу проти нападів кочовиків, Ярослав укріплював південний кордон, будуючи міста над ріками Россю і Трубежем: Корсунь, Канів, Переяслав; як також другу фортифікаційну лінію над Сулою: Лубни, Лукомль, Воїнь. Під час його правління Київська Русь перетворилася на могутню європейську державу. За Ярослава Мудрого було побудовано Софійський собор (між 1017–1037 рр.) – головний храм Давньоруської держави, присвячений Мудрості Господній.

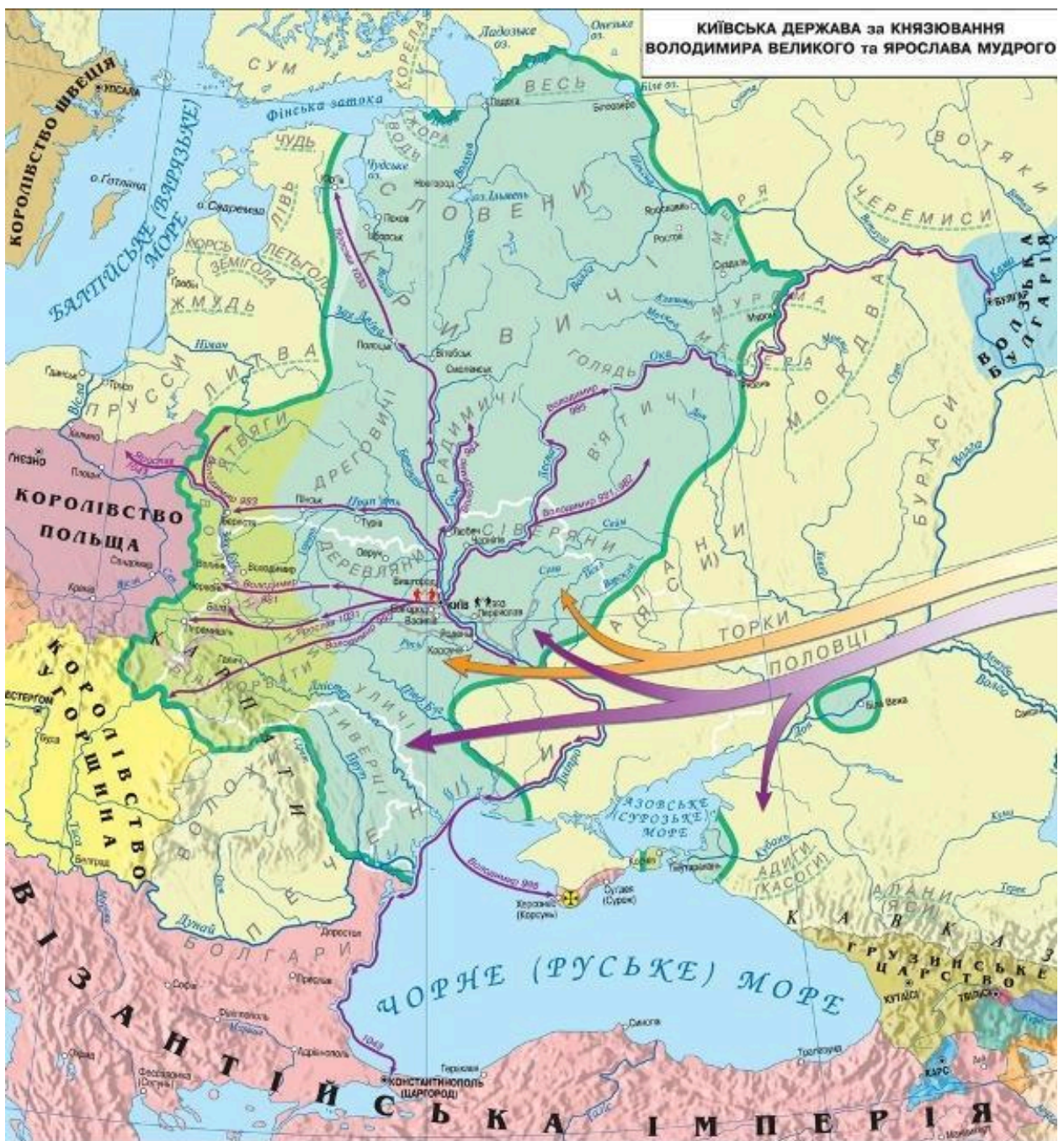
Мал. 5. Софіївський собор (сучасний вигляд).

Усього в Києві за часів його князювання було побудовано 400 церков. Ярослав Мудрий заснував бібліотеку й архів при Софійському соборі. Там же було засновано школу для «книжкового навчання». Школи були не тільки при монастирях, але також при великих церквах. При Ярославі були засновані перші монастирі, зокрема Києво-Печерський (1051 р.), які стали осередками культури. Велике значення в політичному і релігійному житті Руської держави мало оформлення константинопольським патріархом у 1039 р. самостійної київської церковної митрополії. Підвищенню її авторитета сприяло призначення у 1051 р. першого митрополита-русича Іларіона.

Мал. 6. Києво Печерська Лавра (сучасний вигляд).

За Ярослава Мудрого було складено перший збірник писаного давньоруського звичаєвого права – «Руську правду». Це був кодекс законів, який закріплював розшарування суспільства, панування князів і бояр над простим людом. В її основі лежало покарання штрафом - грошовим стягненням. Розмір штрафу залежав від соціального стану потерпілого. «Руська правда» є важливим джерелом для вивчення історії та культури України. З неї ми дізнаємося про господарське та культурне життя того часу, про відносини різних верств населення у державі і, взагалі, про устрій самої Київської держави.

Мал. 7. Київська держава за князювання Володимира Великого та Ярослава Мудрого.

У міжнародній політиці Ярослав віддавав перевагу дипломатичним методам налагодження зв'язків з різними державами. Як було заведено у середньовіччі ці зв'язки він зміцнював за рахунок шлюбів своїх дітей. Шлюби зазвичай були закріпленням дипломатичних угод. Його дочка Анна стала дружиною французького короля Генріха I, донька Єлизавета була за норвезьким королем Гаральдом Сміливим, Анастасія (третя його донька) була видана заміж за угорського короля Андрія. Сам Ярослав був одружений з Інгігердою – донькою шведського короля. Сини його були одружені з сестрою

польського князя, онукою німецького цісаря і донькою візантійського імператора. Усі ці заходи принесли великий міжнародний авторитет Київській державі. Таким чином, саме за Володимира Великого і Ярослава Мудрого Київська Русь досягла найбільшої могутності. Її авторитет не поступався жодній тогочасній європейській державі.

Основні терміни, поняття, імена

980 р. – прихід до влади князя Володимира Великого.

988 р. – хрещення Київської Русі.

1015 р. – смерть Володимира Великого.

1019 р. – прихід до влади Ярослава Мудрого.

1036 р. – розгром печенігів Ярославом Мудрим.

1054 р. – смерть Ярослава Мудрого.

Єпископ - вища духовна особа, керівник церковно-адміністративної територіальної одиниці – єпархії.

Ієрархія - підпорядкування нижчого рівня вищому.

Володимир Великий - великий князь київський (бл.978-1015), син князя Святослава Ігоровича. Провів релігійну, адміністративну та військову реформи. Перетворив Київську Русь в одну з найпотужніших держав Європи.

Вотчина - земельне володіння феодала, що передається у спадщину.

Дипломатія - діяльність щодо реалізації завдань зовнішньої політики держави і захисту її прав та інтересів.

Клір - сукупність служителів церкви, те саме, що й духовництво.

Митрополія – церковно-територіальна одиниця християнської церкви, яку очолює митрополит.

Митрополит Іларіон - перший Київський митрополит слов'янського походження, обраний за часів князя Ярослава Мудрого, автор "Слова про закон і благодать".

Мозаїка - зображення з використанням різноколірних камінців чи шматочків непрозорого кольорового скла.

Монотеїзм – єдинобожжя, поклоніння одному богові.

Паства - сукупність віруючих певної релігійної конфесії.

Патріарх - глава церкви, найвищий церковний титул, здебільшого, у православ'ї.

Псалтир - одна із книг Біблії, що містить пісні-псалми на похвалу та поклоніння Богу та його ділам.

Руська правда - перший систематизований збір звичаєвого права (законів) Київської Русі, як єдине джерело права для усіх земель.

Фреска – живописний твір, виконаний водяними фарбами на свіжій вогкій штукатурці.

Християнство - світова релігія, яку запровадив у Київській Русі князь Володимир Великий у 988 р., названа за іменем її засновника – Ісуса Христа